

COLECȚIE COORDONATĂ DE **BOGDAN-ALEXANDRU STĂNESCU**

Anansi
CONTEMPORAN

AHMET
ALTAN

Ca o rană de sabie

Traducere din limba turcă și note de
Luminița Munteanu

I

Toate lucrurile acelea vechi, căzute-n uitare — trusa de scris din cristal fățuit, hârtiile îngălbenite pe care slovele în stilul *sülüs*¹ se zbăteau aidoma unor făpturi vii care mai aveau puțin și-și dădeau duhul, fotoliul cu pielea scorjită ici-colo, tambura cu coarda ruptă care stătea rezemată de perete, masa de nuc rămasă fără sertare, niște fructe meșterite din săpun, cu vopseaua coșcovită, care se odihneau pe o farfurie ciobită din porțelan, globul pământesc de tinichea, schilod, al cărui ax subțire, care-l străpungea chiar prin mijloc, arăta mâncat de rugină, sabia de argint și bastonul de fildeș proptite de zid unul lângă altul, revistele vechi îngrămădite într-un colț al încăperii, cărțile îmbrăcate în marochin —, toate acele lucruri, întreaga odaie, întreaga casă, ba chiar, poate, întreaga urbe erau năpădite de praf; totul părea învăluit într-un soi de colb fin, care se cuibărise în lucruri, le uzase și, în cele din urmă, le venise de hac.

Își amintea tot ceea ce i se povestise — își întipărise în memorie, rând pe rând, toate amănuntele, fără a pierde din vedere nimic; ceea ce i se spunea suna altfel în gura fiecăruia. Potrivit unora, trusa de scris din cristal ajunsese acolo cu prilejul circumciziei lui Şeyh Efendi, însă alții afirmău că-i fusese adusă lui Ragıp Paşa ca dar de nuntă; cât

1 Stil de scriere extrem de elaborat, specific caligrafiei arabe.

despre bastonul de fildeș rezemat de perete, unii spuneau că i-ar fi aparținut cândva lui Reşit Paşa, pe câtă vreme alţii susţineau că fusese cumpărat de Hikmet Bey de la un anticar din Salonic. Istoria aceluia oraş, a acelei case, a acelei odăi se modifica în funcţie de cel care o depăna, se asocia, de fiecare dată, cu o altă poveste, cu un alt anotimp, cu un alt timp şi, tot de fiecare dată, trecutul se pierdea, cufundându-se şi mai mult în uitare.

Îşi amintea totul, dar îi era cu neputinţă să-şi dea seama când anume se apucase să stea de vorbă cu morţii; oare să o fi făcut când ajunsese în casa aceea sau să fi fost adus în casa aceea chiar de morţii cu care stătea la sfat? Globul de cristal al timpului se fisurase într-un moment greu de definit, aşa încât morţii cuibăriţi în căuşul acelei sfere şi viii aflaţi în afara ei ajunseseră să se amestece de-a valma. Osman îşi începuse călătoria funestă, în răstimpul căreia viaţa urma să se întrepătrundă cu moartea, iar raţiunea cu nebunia şi care urma să dureze până când sfera avea să se facă ţândări, pentru ca apoi să dispară, tocmai la vremea când fisura aceea, care aducea la început cu o linie fină, prinsese să se adâncească şi să se lătească în legea ei.

I se povesteau tot soiul de lucruri; oamenii îi vorbeau despre oraşe, despre palate, despre conace, despre case ridicate pe ţărm, despre lăcaşuri de dervişi, despre războaie, despre confruntări, despre crime, despre amoruri, despre gelozii, despre mâni, despre trădări, despre prietenii, despre natura umană, iar începutul acelor poveşti se situa chiar în ziua aceea ciudată în care avusese loc nunta lui Şeyh Efendi.

În străfundurile cerului care se înfoia aiudoma unei vietăţi inzestrate cu blană ori cu pene forfoteau nişte nori

de un galben sulfuros, Cornul de Aur, care se întindea până în buza cimitirului din vecinătatea lăcaşului de dervişi, se umflase, înghiţind duhoarea de moarte care răzbătea din oraş, iar chiparoşii de pe măgurile din Eyüp se înneguraseră. Palatul Sadabad¹, unde se întreceau cândva, care mai de care, nişte ditamai broaştele ţestoase pe ale căror vajnice carapace erau fixate lumânări care se vedeau licărind în noapte, luneca spre Cornul de Aur, copleşit de grămezi de nămol invadate de alge.

Nu era nici pe departe o zi prielnică pentru nuntă.

Ciocnirile care izbucniseră în oraş între cetele de naţionalişti armeni şi populaţia musulmană durau de trei zile, cu scurte momente de respiro. Militarii se retrăseseră în cazărmi, lăsând străzile pe mâna civililor înarmaţi. Din împrejurimile Galatei răzbătea zvon de arme. Se spunea că armenii ar fi atacat Banca Otomană.

Yusuf Efendi, şecul, aştepta, privind printre morminte către Cornul de Aur, cu ochii mijjiţi, ca de obicei, sosirea alaiului de nuntă, care urma să se arate peste puţină vreme.

O văzuse pentru prima oară pe mireasă cu o zi în urmă şi se convinsese cu ochii săi de frumuseţea legendară cu care fusese înzestrată fiica în vârstă de şaptesprezece ani a lui Tefvik Bey, directorul vănilor. Nu fuseseră lăsaţi singuri decât preţ de două clipe, într-o încăpere cufundată în

¹ Unul dintre numeroasele palate istanbuluze construite în Epoca Lalelei (1718-1730), patronată de sultanul Ahmed III şi celebră, printre altele, pentru fastul inegalabil al petrecerilor sale; în acest scurt interval de timp au fost ridicate numeroase reşedinţe somptuoase, în cartiere precum Kağıthane, Haliç, Topkapı şi Üsküdar; acestea găzduiau petreceri grandioase şi întâlniri regulate între membrii elitei otomane. Palatul Sadabad a fost inspirat, în parte, de planurile palatului şi ale grădinii de la Fontainebleau, aduse din Franţa cu ocazia misiunii diplomatice conduse de Yirmisekiz Mehmed Çelebi Efendi (1720-1721).

semiîntuneric, iar în vremea aceasta, Mehpare Hanım își desfăcuse vălul și-i îngăduise să-i zărească chipul.

Ochii mierii ai miresei, care era gătită, potrivit datinii, cu patru brilante, fixate în frunte, în gropițele din obraji și în cea din bărbie, erau mari și strălucitori și se ițeau dintre pietrele prețioase aidoma unor vietăți lunecoase. Pe Şeyh Efendi îl cuprinsese spaima: o asemenea frumusețe aducea nenoroc.

În dimineața aceea, de cu zori, oamenii de la Palat îi aduseseră în dar cel mai vânjos berbec de jertfă din grajdurile Palatului, alături de omagiile preasfântului sultan. Berbecul, ale cărui coarne erau împodobite cu foiță de aur, care avea la gât un clopoțel de argint și o mărgică albastră împotriva deochiului și a cărui blană albă, creață, spălată temeinic fusese frecată cu mirozne de mosc, pătrunsese în curtea lăcașului, apoi se oprise în loc, înălțându-și privirile către bolta cerului, după care se îndreptase de bunăvoie către acareturile aflate în partea din spate, se lungise lângă jghebul de piatră pregătit din vreme pentru jertfirea dobitoacelor și, așezându-și căpățâna în dreptul ulucului, se pornise să aștepte. În ciuda faptului că învățaceii întâmpinaseră pornirea berbecului de a se tolăni cu de la sine putere pe lespeda de jertfă cu exclamații de genul „slavă Domnului, slavă Domnului!” și cu osebite rugăciuni, jurând încă o dată credința pe măreția lui Şeyh Efendi, acesta găsisese că până și întâmplarea cu pricina era prevestitoare de rău.

Cazanele înnegrite de fum, cu ciorbă, care clocoteau în curte, înșirate unul lângă altul, mirosul lemnelor fumegânde din rugurile aprinse pentru a le încinge, agitația ucenicilor îi strecurau în suflet un soi de neastâmpăr; toate pregătirile legate de acea nuntă îi stârneau rușine și spaimă,

căci îi aduceau aminte de dorința de nestăvilire care-i măcina sufletul. După ce învățaceii au mângâiat rând pe rând, de câte trei ori, grumazul berbecului și au rostit într-un glas „Dumnezeu e mare!“, Taica Măcelarul, care se număra printre cei mai vechi ocupanți ai lăcașului, și-a înfipt cuțitul în vâna de la gâtul animalului, sângele acestuia a țâșnit până-n târîi, la fel de înalt ca un minaret, pentru ca mai apoi, din câte se povestește, să se reverse din văzduh aidoma ploii și să-i năclăiască pe toți învățaceii; doar șeicul n-a fost atins de nicio picătură de sânge. Dalele cu care era pavată curtea au fost năpădite pe dată de culoarea stacojie a sângelui, dar ploaia, care s-a stărnit pe nepusă masă, i-a șters urmele.

În cimitirul la marginea căruia șeicul se afla în așteptarea bărcii care urma să-i aducă mireasa își dormeau somnul de veci șeicii de pe vremuri ai lăcașului; mormintele erau îngrijite și dispuse în ordine; printre pietre se ițeau trandafiri cățărători; fiecare stelă funerară purta în creștet câte un ditamai turbanul. Mai târziu, după foarte multă vreme, când lăcașul avea să fie închis, iar clădirea avea să prindă să se năruiască, cimitirul urma să fie atins și el de paragină, pietrele de mormânt închinete morților, printre care se număra de-acum și Şeyh Efendi, urmau să fie furate rând pe rând și vândute, mormintele aveau să fie călcate-n picioare, iar cimitirul avea să se preschimbe într-o adevărată groapă de gunoi, în care cele câteva pietre funerare care nu apucaseră încă să fie prădate zăceau într-o rână sau erau culcate la pământ. La vremea aceea, în vechiul lăcaș de derviși din care nu mai rămăseseră în picioare decât o parte din bucătăria aflată la catul de jos și două odăi aflate la catul de sus își aveau adăpostul doica cea oarbă a tatălui lui Osman

și fiul acesteia. Acoperișul lăcașului se făcuse nevăzut, balustradele scărilor se prăbușiseră, iar treptele dispăruseră. Femeia aceea oarbă se ducea din odaia ei în bucătărie și din bucătărie în odaia ei ținându-se strâns de o sfoară întinsă între bucătăria de la parter și camera de la etajul de sus, printre curenții de aer care răzbăteau, cu vuiet mare, prin clădirea în ruină, printre pereții năruți, printre pervazurile prăbușite, printre geamurile sparte. Când secătura de fiu al doicii i-a închiriat gropiștea unui individ care ținea un cinematograf, aceasta a fost împrejmuțată cu gard și înzestrată cu un ecran alb, devenind astfel cinematograf în aer liber, iar în ea au început să ruleze tot soiul de filme deochete. Cei care se abăteau pe acolo stăteau așezați pe niște scaune de lemn, iar când era peste măsură de aglomerat unii dintre ei se cocoțau pe pietrele într-o rână închinată șecilor de odinioară și se uitau de acolo la perechile care se liboveau pe ecran, gemând de mama focului. Odată, fiul doicii îl dusese acolo și pe Osman, acesta se așezase pe o piatră de mormânt despre care habar n-avea cărui șeic îi aparținea și se uitase la o femeie cu țâțe mari care tocmai atunci se iubea cu cineva; începând din ziua aceea, barca miresei, meșterită din lemn negru și înzestrată cu două vâsle — acea barcă pe care o așteptase cândva Șeyh Efendi — prinsese să i se arate mereu, înconjurată de un nor de praf, dintre sânii acelei femei pieptoase de pe ecran.

Mehpare Hanım, care tocmai coborâse din barca aceea de mireasă făcută din lemn negru, purta o rochie brodată cu fir, ale cărei poale se alcătuiau din trei pulpane, și, pe dedesubt, șalvari dichisiți cu perle; în picioare avea niște conduri din meșină albă, garnisiți cu fir de argint. Cămașa de tul, împodobită cu paiete minuscule, din aur, îi

era vârată în șalvari, iar mijlocul îi era încins cu o centură groasă, împletită din zale delicate, tot din aur. Pe cap purta o cunună de diamante ce închipuia un trandafir, în urechi niște cercei atârnați, iar la gât un colier făurit din soiul acela de diamante cunoscute sub numele de „apă curgătoare”; urechile îi erau încadrate de zulufi, iar coama de păr de la spate îi era împletită cu niște fire de aur de grosimea unui deget, cozile închipuite în acest fel fiind prinse între ele cu niște bentițe împodobite cu diamante. Avea chipul ascuns îndărătul unui văl de mireasă din borangic, de culoare roșie, de care atârnavă fire de betecală din argint.

Când a coborât din barcă, Tevfik Bey, directorul vămilor, care urma să moară la două luni după nuntă, i-a întins mâna fiicei sale, să i-o sărute, a încins-o cu o cingătoare din lână fină, i-a cerut să sară peste o sabie de argint și i-a spus „să ai parte de fii și de nepoți care să se folosească bine de această sabie, așa cum au făcut-o și strămoșii tăi!”. Când mireasa a pășit pe uscat, învățăceii au zărit un pâlcc de delfini care tocmai pătrunseseră în Cornul de Aur și care înotau, săltându-și trupurile din apă.

Alaiul miresei a trecut printre învățăcei, care stăteau așezați în curte pe două rânduri, cu capetele plecate, și a pătruns în lăcaș. La trecerea miresei, focurile care ardeau sub cazanele smolite s-au întezit brusc, iar flăcările, care tot sporeau, contorsionându-se aidoma unor dănțuitoare cu degetele vâpsite cu henna, au învăluit căldările, făcându-l încă o dată pe Șeyh Efendi să se ducă cu gândul la iad, iar pe discipolii săi, la „puterea miraculoasă a șecului”. Șecii, învățăccii sosiți de pe la lăcașurile de derviși din vecinătate, precum și membrii feluritelor bresle fuseseră orânduși la mese alături de oaspeții ce se numărau printre mai-marii

Palatului, iar femeilor aflate înăuntru le fuseseră duse șiruri nesfârșite de tipsii cu felurite bucate.

În vreme ce se înfruptau din „ciorba de nuntă”¹, sunele de armă care răzbăteau dinspre oraș se întetiseră. Mai apoi au urmat „friptura de nuntă”, plăcintele, legumele umplute, pilaful, *zerde*² și compoturile. După ce nuntașii și-au băut cafelele, așezați pe mindirele îmbrăcate în țesături de mătase ce fuseseră așternute în jurul siniilor cu mâncare, peste grădina care, la drept vorbind, era oricum cufundată în tăcere a coborât o tăcere desăvârșită. Mirosul înțepător de praf de pușcă care răzbătea dinspre bolta cerului, ce părea să fi dobândit o tentă verzuie, dinspre Cornul de Aur, dinspre oraș învăluisse grădina, amestecându-se cu mirosul răspândit de focurile de lemne.

Cununia fusese oficiată de șeicul lăcașului sufit din cartierul Edirnekapı, față de care Șeyh Efendi nutrea o venerație deosebită. După săvârșirea ei, participanții se îndreptaseră către marea sală de ceremonii și astfel începuse ritualul *zikir*-ului³.

1 Varietate de ciorbă servită îndeosebi la nunți, după cum i-o arată și numele; este preparată, în general, din carne, legume (îndeosebi ceapă), făină, iaurt, ouă și diverse condimente, în funcție de zonă și preferințe.

2 Gen de desert de culoare galben intens, preparat din făină de orez (sau amidon), în amestec cu apă, orez, zahăr și, mai ales, șofran; acestuia din urmă i se datorează, de altfel, atât culoarea, cât și aroma specifică; în unele zone, șofranul este înlocuit cu turmeric. Desertul este decorat de obicei, cu fistic, alune, boabe de rodie sau stafide.

3 Ritualul numit *zikir*, „menționare, amintire (a lui Dumnezeu)”, era specific ordinilor mistice musulmane (sufite) și putea să îmbrace diverse forme de la un ordin la altul sau de la o treaptă de inițiere la alta; unele dintre aceste formule de *zikir*, dedicate neofiților, erau mai lungi, pe câtă vreme altele, destinate „veteranilor”, erau mai degrabă succinte, limitându-se, de pildă, la câte unul dintre „numele coranice” ale lui Dumnezeu. Formula amintită era repetată de nenumărate ori, fiind asociată, cel puțin teoretic, cu transa extatică.

Șeyh Efendi, cu mantia sa neagră, cu boneta neagră și cu barba la fel de neagră, stătea neclintit ca o statuie de abanos pe blana de oaie de culoare sângerie care-i servea drept mindir; dorința de nestăvilit care-i măcina sufletul, precum și teama de păcat, la fel de pătrunzătoare ca duhoarea prafului de pușcă, nu i se reflectau deloc pe chip; era aidoma unui cuptor uriaș, de fier, care-și tăinuiește flăcările în propriile măruntaie. Roșul jucăuș al lumânărilor aprinse odată cu lăsarea întunericului rătăcea, purtat de curenți tainici, dintr-un ungher al sălii în altul, stărnind fiori în cugetele celor ce se găseau acolo în acele clipe.

Femeile aflate în partea rezervată lor, despărțită de restul încăperii printr-un parmaclac de lemn, îngenuncheară, în frunte cu mireasa, așteptând să înceapă ritualul *zikir*-ului. Dervii s-au pornit să îngaime imnuri, legănându-se pe genunchi; odată cu întărirea treptată a mișcărilor lor sporea și ritmul rugăciunilor rostite de cei prezenți, precum și cel al sunetelor slobozite de tobele gemene. Toată lumea stătea cu ochii închiși și cu capul înclinat într-o parte; în toiul cântărilor religioase, exclamațiile de „El!”⁴ se amestecau cu strigăte de „Allah, Allah!”; cei prezenți se desprindeau, rând pe rând, de sine și de lume și se făceau nevăzuți, pătrunzând pe poarta unui alt univers. Percepeau cu toții miresmele Paradisului, miroznela acelea de roză, de brad și de agar, iar cei care izbucneau în plâns ori care își pierdeau simțirile deveneau din ce în ce mai numeroși.

Unele dintre femeile aflate în partea hărăzită lor se cuprinseseră în brațe una pe cealaltă și se legănav dintr-o parte

4 În original, *Hu (Huwa)*, unul dintre „numele coranice” ale lui Dumnezeu.

în alta, părând să fi uitat de sine; când percepeau în vintre un soi de plăcere, se îmbujorau la chip și se destindeau, sub înrăurirea fluidelor calde, îmbătătoare, slobozite de propriile corpuri; trupul se petrecea cu spiritul și încercau cea mai măreață tihnă și despovărare din lume. Până la sfârșitul ritualului de *zikir*, Mehpare Hanım încercase aceeași stare de extaz de trei ori, poate și din pricina freneziei pe care i-o stârnea vârsta sa tânără, își desferecase baierile inimii, simțise cum îi tremurau și i se tăiau picioarele, iar apoi, odată ajunsă în odaia nupțială, nu-i mai rămăsese nimic de dăruit în afara propriului trup; cât despre Șeyh Efendi, acesta rămăsese stăpân pe trupul său și pătrunsese în iatac stăpânit de o emoție copleșitoare.

Cum fiecare dintre ei părăsise ceremonia în alt chip, unul plutind în al nouălea cer, celălalt stăpânit de extazul credinței, noaptea nunții a decurs într-un soi de dizarmonie în răstimpul căreia Șeyh Efendi a fost stăpânit de un soi de „zădărire“, pe câtă vreme Mehpare Hanım s-a lăsat moale în mâinile sale, ca o cocă luată la frământat; mireasa s-a simțit rușinat de senzualitatea sa, în vreme ce mireasa s-a simțit plictisită de cele ce se petreceau.

În noaptea aceea n-au vorbit deloc și nici n-au mai vorbit vreodată după aceea: n-au ajuns niciodată să afle cu ce anume aducea vocea celuilalt; căsnicia lor s-a consumat fără ca vreunul dintre ei să afle cum suna vocea perechii sale. Șeyh Efendi a făcut mereu dragoste cu aceeași „zădărire“, după cum Mehpare Hanım a încercat mereu aceeași oboseală dintâi și, vreme de un an și jumătate, singura plăcere a proaspetei căsătorite a fost reprezentată de ceremonia de *zikir*; aștepta, plină de emoție, ritualurile religioase, însă nu-și aștepta și soțul. Rodul primei nopți petrecute

împreună a fost fiica lor, care s-a născut la exact nouă luni și zece zile după aceea. Au numit-o Rukiye.

Când Mehpare Hanım s-a arătat, la mulți ani după aceea, în odaia lui Osman, gătită în rochie de mireasă, i-a spus, cu vocea aceea scăzută pe care Șeyh Efendi nu izbutise s-o audă niciodată, „bunicul tău este preasfântul șeic, care nu m-a părăsit pentru că l-aș fi înșelat eu, ci pentru că l-a cuprins spaima de propria-i «zădărire» și l-a copleșit rușinea“.

Cât despre Șeyh Efendi, acesta i-a spus lui Osman, referindu-se la fosta sa soție căreia nu-i spunea niciodată pe nume, „femeia aceea m-a înșelat cu neguțătorii arabi de atlazuri, de geanfesuri, de catifele care-și făceau veacul prin Bazarul Acoperit“.

După un an și jumătate s-au despărțit, lăsând în urmă tot soiul de vorbe de clacă care urmau să fie evocate ani de zile, în șoaptă, prin lăcașurile sufite din Istanbul.

II

Cea de-a doua nuntă a lui Mehpare Hanım a fost cu mult mai spectaculoasă și mai zgomotoasă decât prima; noul său soț era Hüseyin Hikmet Bey, fiul lui Reşit Paşa, care se număra printre medicii Palatului. Mama acestuia, înrudită îndeaproape cu kediul Egiptului, se despărțise de Reşit Paşa pe vremea când Hikmet nu avea decât trei ani și se oploșise la Paris.

Hüseyin Paşa își petrecuse copilăria între Paris și Istanbul; în perioada iernii se ducea la școală la Paris; la „suarelele“ la care obișnuiau să participe feluriți scriitori, poeți, cântăreți și aristocrați francezi făcuse cunoștință cu tot soiul de doamne zeflemitoare și domni inteligenți, cu limba ascuțită, se deprinsese să fie sărutat de cele mai frumoase femei din lume și să bea vin în tovărășia prietenilor, prin cafenele amenajate în coasta trotuarelor largi ale orașului, făcuse lungi plimbări pe malurile Senei, cufundat în dezbateri — însuflețite și de vigoarea tinereții — privitoare la dragoste, la literatură, la filosofie; în perioada verii locuia în vila de pe Bosfor a tatălui său, pașa, trecând de la o roabă la alta, rătăcea prin grădina umbrită de arbori de magnolie, printre mușcate, micșunele, crini și trandafiri, învățând astfel să deosebească mireasma unei flori de cea a altei flori, iar serile asculta melodii orientale interpretate de ansambluri subtile de muzică tradițională angajate să

vină la conac. Iarna citea cărți de Baudelaire, de Hugo, de Balzac, iar vara învăța pe de rost poeme semnate de Şeyh Galip¹, de Nedim², de Fuzuli³.

După ce a absolvit Facultatea de Drept din Paris, a urmat sfatul tatălui său, care-i spusese că viitorul se afla la Istanbul, și s-a stabilit la „Poarta Fericirii“⁴, devenind funcționar al Palatului.

Dualitatea de care avusese parte pe parcursul întregii sale copilării și tinereți nu-l tulburase; își însușise cele două stiluri de viață aparte, cele două culturi diferite care nu aduceau nici pe departe una cu cealaltă ca pe niște laturi de nedespărțit ale existenței sale și le orânduise în grădinile spiritului său liber ca pe niște frați care își duceau viața în strânsă comuniune; când sfârșise însă prin a se stabili cu totul la Istanbul, iar cele două culturi se rupseseră una de cealaltă, olegeala care stăruia în sufletul său prinsese să iasă la iveală și începuse să șchioapete. Îl deprima și îl înspăimânta faptul că nu putea să facă glume în aproape nicio privință, că nu putea să frecventeze, seara, restaurantele în tovărășia câte unei femei spre a se desfăta cu vin, că nu putea să se pronunțe asupra celor mai noi piese de teatru, că

1 Şeyh Galip (1757-1799), socotit a fi ultimul mare reprezentant al literaturii clasice otomane, este autorul mai multor poeme și tratate mistice; a fost multă vreme superiorul lăcașului ordinului Mevlevi din cartierul istanbulez Galata și, totodată, bun prieten cu sultanul Selim III (1761-1807).

2 Nedim (1680-1730) a fost poetul emblematic al Perioadei Lalelei (1718-1730); temele abordate în poemele sale reprezintă o reflectare fidelă a stilului de viață specific elitelor istanbuleze și, totodată, mediilor mondene din epoca respectivă.

3 Poetul mistic Fuzuli (1483-1556), care descindea dintr-un trib turcmen și era de confesiune șiiită, a fost contemporan cu sultanul Soliman Magnificul și și-a petrecut cea mai mare parte a vieții pe actualul teritoriu al Irakului; multe dintre operele sale celebre îmbracă trăsături alegorice, remarcându-se, pe de altă parte, prin finețea observațiilor psihologice.

4 Una dintre vechile denumiri ale Istanbulului.

se desprinsese de luminile strălucitoare ale Parisului pentru a ajunge să fie întemnițat în obscuritatea Istanbulului, care era marcat de o teroare apăsătoare, de iscoade, de turnători, de amenințări și unde un simplu cuvânt nelalocul lui ar fi putut nimici o viață.

În ciuda poziției importante pe care-o avea tatăl său pe lângă sultan, în ciuda slujbei sale la Palat, unde beneficia de privilegii însemnate, percepea și el, la fel ca toată lumea, opresiunea și, în plus, dat fiind faptul că știa ce înseamnă să duci o viață liberă, se simțea mai tulburat decât cei din jur de împilarea de care aveau parte. Se cufundase, puțin câte puțin, în singurătatea specifică celor care viețuiesc pe un meleag străin, rupți de toți cei din jur; străzile, trăsurile, oamenii, casele, tot ceea ce-l înconjură începuseră să i se pară străine.

Pentru a izbuti să mascheze încordarea pe care i-o provoca starea aceea de alienare adoptase o atitudine plină de snobism și ostentație. Trăsura sa era faimoasă în tot Istanbulul; faetonul, făcut de comandă la Florența, era tras de doi armăsari ungurești vajnici, în fața cărora goneau doi ponei albi; portierele îi erau împodobite cu blazoane. Materialele din care-i erau lucrate veșmintele erau comandate în Anglia, iar confecționarea acestora îi era încredințată croitorului ambasadorului francez, care-și avea atelierul în Pera¹ și pe care-l răsplătea cu o groază de pungi cu galbeni.

Nu rata niciodată seratele muzicale organizate prin conacele prietenilor săi și lua lecții de lăută de la cei mai

¹ Celebru cartier din inima Istanbulului (astăzi, Beyoğlu), în care-și aveau sediul majoritatea misiunilor diplomatice străine și a cărui populație era constituită, în perioada otomană, mai ales din străini și din minoritari nonmusulmani.

vestiți dascăli ai vremii, însă când rămânea singur în conacul său, seara, cânta la pian piese de Mozart și Chopin și, pe de altă parte, îi scria mamei sale lungi scrisori în limba franceză, care începeau cu formula *chère maman*. Era la fel de scârbit de pușcașii albanezi ai Palatului, de teologii musulmani cu scăfărlile acoperite de turbane care se săpau unul pe altul, de șambelanii de la curte, ipocriți și turnători, de intelectualii snobi care, la fel ca el, încercau să-i imite pe francezi, ba chiar pe sultan — îi era însă cu neputință să mărturisească cuiva acest lucru — și, pentru a-și disimula dezgustul, care ar fi putut să-l coste viața, se străduia să se aibă bine cu toată lumea. În momentele când era bine dispus, recita poeme de Şeyh Galip în limba franceză și, pe de altă parte, poeme de Vigny în turca otomană.

Dorul necurmat de Paris ajunsese să se împletească, în ceea ce-l privea, cu splendidul desfrâu al Istanbulului; știa acum că, de-ar fi fost să revină la Paris, n-ar mai fi avut parte de tihnă, că ar fi tânjit după Istanbul până și acolo. Copilăria sa liniștită, tihnită, sănătoasă fusese urmată de o tinerețe nesănătoasă și plină de zbucium; ostentația, snobismul și petrecerile erau singurele sale consolări.

Din când în când se gândea să plece la Paris sau să-i invite pe prietenii săi din Franța la Istanbul, dar toate aceste gesturi ar fi fost de natură să trezească suspiciuni în mediile Palatului; de aceea, renunța pe dată la asemenea intenții. Era tot mai frecvent înălțat în rang, poziția sa socială devenea din ce în ce mai importantă, dar știa că toate aceste lucruri i se datorau tatălui său. Faptul că nu i se adresase niciodată sultanului cu vreo delațiune pe o temă sau alta începuse să atragă atenția celor din jur, căci pe vremea aceea rânduiala era cât se poate de limpede: în cazul în care

nu semnai tu însuși vreun denunț, săvârșeai o faptă care se cuvenea să devină ea însăși obiectul unui denunț.

Când a împlinit douăzeci și patru de ani, tatăl său a decis că venise vremea să se însoare. Un rol cât se poate de important în luarea acestei hotărâri a revenit unei remarci a sultanului, care a spus într-o dimineață: „Cum o mai duce feciorul dumitale, pașă, pesemne că nu s-a însurat încă, se cuvine ca tinerii să se însoare!"; sultanul era încredințat că holteii erau mai primejdioși decât restul bărbaților și avea dreptate să creadă acest lucru.

Așa s-a făcut că a început o căutare febrilă pentru descoperirea unei posibile mirese; negustoresele cu bocceaua erau trimise prin casele tuturor pașalelor care aveau fete tinere, numai bune de măritat, iar femeile cu pricina, care lucrau pe vremea aceea, la Istanbul, aidoma unei structuri de informații, cutreierau orașul cu boccelele lor pestrițe în care se aflau țesături de mătase, dantele, tuluri, canafuri, găseau prilejul cel mai nimerit pentru a le vedea pe tinere, culegeau vorbe de clacă privitoare la codanele din cartier și purtau toate aceste informații, până în cel mai mic amănunt, până la conacul lui Reșit Pașa. Dădaca îi transmitea toate aceste vești pașei, numai că Hikmet Bey nu se-ndura să se însoare cu niciuna dintre acele tinere, gășind mereu câte un pretext pentru a n-o face. Căsătoria ar fi însemnat că visul său de a se întoarce cândva la Paris n-avea să se mai îplinească niciodată, că până și refugiul acela pe care-l păstra în suflet ca pe o grădină minunată, ca pe un golf fermecat cutreierat de cântecul sirenelor, ca pe un paradis tainic, s-ar fi năruit, că ar fi acceptat să rămână țintuit toată viața pe o culme de munte stearpă, cufundată în tăcere, căreia toată lumea îi pierduse urma. Chiar dacă ar fi fost să